

Lärohandledning för

Litterära mästerverk genom tiderna – litteraturhistoria för gymnasieskolan

Av Michael Jay

Del 3: Forntidens litteratur

© Michael Jay, 2012

Materialet tillhör författaren och skyddas av lagen om upphovsrätt. Lärohandledningen får laddas ned fritt. Den får användas kostnadsfritt för verksamhet på gymnasieskolor och högskolor, även av skolor som inte har köpt *Litterära mästerverk genom tiderna*. Vid övrig användning, vänligen kontakta MJ Läromedel. Materialet får inte mångfaldigas i kommersiellt syfte utan författarens tillåtelse. Materialet får inte heller utan författarens tillåtelse läggas upp på andra internetsidor än förlaget MJ Läromedels hemsida.

MJ Läromedel
Tranebergsvägen 9
167 45 Bromma

08-53332557
0735-200402
www.mjlaromedel.se
michael@mjlaromedel.se

Del 3

Forntidens litteratur

Några inledande upplysningar

De flesta uppgifter följer normalmallen, men ibland har uppgifterna lagts upp annorlunda p.g.a. materialet. Ibland ges förslag på lämpliga dikter, avsnitt i romaner och epos etc. I väntan på förlagets antologi görs bara allmänna hänvisningar till diktare som man kan finna i andra antologier o.d. eller t.ex. NoKs klassikerserie, som många skolor har tillgång till.

Det som tas upp i handledningsuppgifterna utgår från sådant som nämns i *Litterära mästerverk genom tiderna*. Man kommer en bra bit på vägen med läroboken. Men vid fördjupning behövs ibland ytterligare material.

Uppgifterna kan givetvis kombineras med andra moment i svenska, t.ex. att hålla tal, skriva särskilda sorters texter. Ibland ges konkreta sådana förslag. Men många gånger är förslagen bara allmänna, t.ex. att låta eleverna diskutera ett fenomen. Läraren får då fylla i med egna idéer.

Svårighetsgraden vid läsning av en författare nämns oftast vara ganska enkel. Det påståendet utgår delvis ifrån att eleverna har läst om författaren ifråga i *Litterära mästerverk genom tiderna*. Har eleverna läst en bra genomgång om en författare, då underlättar det betydligt vid konfrontation med diktarens texter.

Gilgamesheposet

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänna upplysningar om verket. 2) Handling och tematik. 3) Stildrag.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Verket är ganska lättläst; det är kort och det finns i befintliga översättningar förklarande noter över svåra eller konstiga saker. Det som kan vara irriterande är den ålderdomliga, något högtidliga stilen. Eposet har inte det schvung som finns hos t.ex. Homeros. Liksom i *Enuma elish* är stilen lite mässande i stället för spänstigt berättande. Det gör att underhållningsvärdet sjunker sett från de flesta elevers perspektiv. Det räcker kanske att läsa verket i mindre doser. Men det är onekligen en fascinerande berättelse.

Mänskligt perspektiv

Verket innehåller flera typiska svåra mänskliga fenomen som det gäller att lära sig att hantera på rätt sätt: högmod och rastlöshet vilket gör en orättfärdig; bäste vännen; ångest för döden, både dem man älskar och en själv; mognad vilket kan ge insikt och inre frid samt troligtvis en bättre

rättfärdighetskänsla. Eleverna kan få jämföra med egna sådana erfarenheter och andra berättelser (romaner, filmer etc) där de temana är centrala – i gruppdiskussioner, loggböcker o.d.

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Motivet ”den stora flodvågen” eller liknande berättelser där alla människor förutom några utvalda går under är väl ingen direkt idéströmning i samhället, men det är ett centralt motiv i myter hos kulturer från hela världen. Eleverna kan i ett fördjupningsarbete studera motivet i olika kulturer och fundera över varför det finns hos så många kulturer och vad motivet innebär.

Litterära verkningssmedel

Vilket intryck ger stilen i *Gilgamesheposet*? Vad är annorlunda sådant berättande eleverna är mer vana vid? Tycker eleverna om stilen eller är den irriterande? Vad i stilen gör att man fångas? Arbete med sådana frågor gör att man kan se på eposets stil med nya ögon, att verket blir mindre främmande för eleverna.

Låt eleverna finna parallellismer i *Gilgamesheposet*. Vad ger de för effekt på läsaren? Studera stilfiguren – se vad det står om parallellismer i andra handböcker och uppslagsverk, både fysiska och på internet. Läraren kan lägga fram dikter med parallellismer och låta eleverna finna dem i dikterna, både gamla såsom dikter i *Höga visan* i Bibeln och i modern poesi. Kanske kan man försöka finna en sorts parallellismer även i t.ex. vanliga tidningsartiklar.

Arbete med andra ämnen

Med religionsämnet kan man arbeta med *Gilgamesheposets* mytologi samt med myten om flodvågen under rubriken samhällsperspektiv ovan.

Övrigt

Temat bäste vännens bortgång finns i många verk! Eleverna kan jämföra hur temat behandlas i *Gilgamesheposet* och *Iliaden*. Vad gör Gilgamesh respektive Akilles efter den bäste vännens död? Hur förlikar de sig slutligen med det?

Sammanfattning

Vad anser eleverna vara den största behållningen med verket? Lyckas verkets teman fortfarande göra oss eftertänksamma? ”Fungerar” stilen ännu eller är den lite irriterande? Eller gör det ålderdomliga intrycket att vi fångas?

Bibeln

Det har inte gått att göra en handledning för Bibeln efter mallen utifrån det som står i *Litterära mästerverk genom tiderna*. Här ges därför bara ett intressant förslag på hur man kan arbeta med Bibeln.

Låt eleverna, gärna med hjälp av olika Bibeltexter, studera förhållandet mellan judarna och deras gud samt gudens uppenbarelser och ingripanden i världen. Sådana avsnitt innehåller särskilt laddade moment av litterär art och inte bara religiös. *Litterära mästerverk genom tiderna* tar upp

några sådana avsnitt. Några grundfrågor som kan varieras är: Hur ingriper gud, hur påverkar han världen, hur deltar han i världen, hur för han fram sina budskap – i egen hög person, genom änglar, via profeters visioner eller uttydanden etc? Och vad vill han åstadkomma? Hur närvarande är gud egentligen i NTs böcker? Jämför också guds delaktighet i Bibeln med gudarnas delaktighet i Homeros böcker.

Homeros

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Om eposens tillkomst. 2) Mytologisk bakgrund till kriget. 3) *Iliaden*: intrig och handling, moraliska värden och konflikter, stridsscener och krigets olika sidor, gudarnas roll. 4) *Odysseen*: handling. 5) Vad är speciellt: berättarteknik, stildrag m.m.

Förkunskaper

Lite om grekisk mytologi, främst om de olika gudarna.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

P.g.a. berättarschvunget, som särskilt märks vid högläsning, är inte Homeros särskilt svår. Det räcker att påpeka att varje rad börjar med betonad stavelse, sedan infinner sig rytmen rätt automatiskt. De många konstiga namnen kan irritera i början, varför en lista på de centrala personerna och gudarna är bra att ha till hands.

Många avsnitt i böckerna bjuder på stor underhållning: kraften och åskådligheten i berättandet, den mytiska dimensionen, de laddade händelserna, moraliska konflikter i *Iliaden*, äventyren i *Odysseen*, känslorna som hela tiden tränger fram (mod, rädsla, vrede, sorg, förtvivlan, glädje, nyfikenhet, ärelystnad, övermod o.s.v.), att man kommer nära individer m.m. Lämpliga avsnitt kunde vara Akilles och Agamemnons dispyt i *Iliadens* början, någon av bokens stridsscener, gudarnas ageranden, när Akilles lämnar Hektors kropp till Priamos, Odysseus ankomst till Kirkes ö, äventyren hos cykloperna eller sirenerna, när Odysseus spänner sin båge och gör upp med friarna.

Mänskligt perspektiv

Eposen har många känslor och moraliska företeelser som står i handlingens centrum: ärelystnad (de flesta i *Iliaden*), försvar av hemmet (Hektor och Odysseus), skam (Akilles), vrede (Akilles), hybris (Akilles, Agamemnon, Odysseus), besinning (Akilles), sorg (Akilles, Priamos), orättfärdighet (Agamemnon, friarna i *Odysseen*), hemlängtan (Odysseus), nyfikenhet (Odysseus), familjekänsla (Odysseus, Hektor, Andromake, Priamos), hämnd (Akilles) m.m.

Eleverna kan arbeta med olika frågor: Hur tar känslorna och de moraliska fenomenen sig uttryck i böckernas handling? Vilka erfarenheter och insikter gör huvudpersonerna Akilles och Odysseus? Varför betyder de här krafterna så mycket för människor? Hur kan de ta sig uttryck i dagens Sverige? Vad skiljer dem åt då jämfört med i dag? Hur öppnar handlingens känslor och moral för nya perspektiv hos läsaren, hur kan man bli klokare av böckerna?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Den religiösa dimensionen är en viktig del av eposen liksom det var för hela samhället på Homeros tid – i *Iliaden* är det t.o.m. det som sätter igång handlingen: den helige Apollonprästen får Apollon att sända pest till grekernas krigsläger. I samband med eposen kan eleverna studera mytologiska aspekter: sånggudinnornas roll för aoiden, ödets roll (t.ex. att ödets våg ger utslaget att Hektor ska dö på slutet, något inte ens Zeus kan gå emot), religiösa praktiker såsom offer för att vinna gudanas gunst, gudarnas viljor, samspelet mellan gudar och människor m.m.

Litterära verknytningsmedel

Låt eleverna finna och studera olika stildrag i eposen, framför allt hur stildragen ger effekt på läsaren/lyssnaren: hur känns berättarflödet, hur fungerar berättarröst och repliker, hur åskådligt skildras händelser, hur fungerar stilfigurer som hexameter, långa liknelser, stående epitet, formelartade uttryck?

Vad gör digressioner, att man kastas rakt in i handlingen, att olika perspektiv ges neutralt från berättarens sida (gudar, greker, trojaner får komma till tals i egen rätt) för intryck på läsaren? Ge exempel på det i moderna filmer och böcker.

Hur fungerar gudarnas fysiska delaktighet för oss läsare i dag? Man kan jämföra med filmen *Troy* där gudarna har tagits bort.

Låt eleverna prova på olika stildrag: skriva hexameterrader, skapa långa liknelser (inte på hexameter eftersom det tenderar att ta lång tid), skapa egna stående epitet (t.ex. för kända personer i dag – politiker, idrottsstjärnor, tevepersonligheter, kändisar, popartister eller kanske skolans lärare).

Arbete med andra ämnen

Esteter kan göra tecknade serier eller skådespel av eposen med sina estetämnen. Med religionsämnet kan man studera gudarna och deras beteenden, medverkan och betydelse samt ritualer som genomförs i eposen (offer etc). Med historia kan man studera om det verkliga Troja och Mykene, de krig som förts i Troja, Heinrich Schliemanns och andra arkeologers upptäckter.

Sammanfattning

Iliaden och *Odysseen* anses av många vara två av tidernas främsta litterära mästerverk. Men vad anser eleverna efter arbetet med Homeros? Är han underhållande? Är han bra? När han fram? Gör stildragen verken kraftigare? Och vad ger oss Homeros i våra tider ur ett mänskligt perspektiv? Blir vi klokare av att läsa honom?

Grekisk dramatik

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Teaterns uppkomst och del av religiös fest. 2) Om tragedin: hemska händelser från mytens värld, den tragiska dimensionen p.g.a. omöjliga konflikter. 3) Sofokles: handling, dramatiska tekniker och budskap i *Kung Oidipus*. 4) Aiskylos: handling och budskap i *Orestien*. 5) Euripides: annorlunda idéer och syften än Aiskylos och Sofokles, deus ex machina, *Medea*. 6) Aristofanes komedier: samhällskritik, skojar med offentliga personer, kommenterar samtida händelser,

budskap, stildrag. 7) Om teatern: vad skildras, kören, teaterns fysiska utseende. 8) 300-talets dramatik: Menandros – intrigpjäser med typfigurer.

Förkunskaper

Kunskaper om myter vid arbete med bestämda dramer.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Eftersom dramerna är korta gör det att läsningen av hela skådespel inte är så svår trots ovana med dramatisk text, högstämt språk och konstiga inslag som kören. Dramerna är bra sätt att låta elever hjälpa varandra. De kan t.ex. få i läxa att läsa ett drama högt i grupp; då kan de förklara för varandra vid oklarheter. Förutsättningar och de första sidorna kan man gå igenom tillsammans i helklass. Många elever finner dramerna underhållande p.g.a. dramatisk laddning, personernas tragiska öden och det poetiska språket i tragedierna eller galenskaperna i Aristofanes komedier.

Mänskligt perspektiv

Särskilt tragedierna visar upp många laddade och intressanta mänskliga perspektiv: personernas öden, starka konflikter (Agamemnon med Klytaimestra, Orestes med sig själv och erinnyerna/moraliska normer, Oidipus med sitt förflutna, Antigone med Kreon och sina plikter, Medea med Jasons hänsynslöshet och sin egen vildhet), moraliska beslut (Klytaimestras hämnd, Orestes hämnd, Athenas lösning, Medeas hämnd, Oidipus krav att lösa mordet fastän det leder till egen undergång, Antigones plikt att begrava brodern, Kreons plikt att skymfa statsfiender), känslor (pliktkänslor, vild hämnd, rädsla, beslutsamhet, övertro på sig själv), idéer och budskap (bära sitt öde, inse sina brister som människa, få slut på hämndspirall). En tolkning av begreppet katharsis är att man genomgår någon sorts rening genom att konfronteras med så starka krafter under ett skådespel.

Här kan eleverna diskutera konflikterna, budskapen, känslorna, de moraliska besluten i en eller flera dramer. Ger konfrontationen med dem en katharsiskänsla? Hur ser vi på budskapen, känslorna och moralen i dag? Vad finns det för likheter och skillnader mellan då och nu? Är konflikterna fortfarande aktuella? Finns det liknande konflikter i dag, och hur tar de sig i så fall uttryck? Vad finns det för tragiska öden i dag? Vad har vi för syn på tragik i dag, och hur skiljer den sig eller liknar tragödnernas? Ger en modern film en katharsiskänsla? Hur och varför? Hur gestaltas kvinnornas klart framträdande roller i tragedierna: Medea, Elektra, Antigone, Klytaimestra? Eleverna kan också få skriva en uppgift efter diskussionen med utgångspunkt i något av det diskuterade.

Samhällsperspektiv och idéströmningar

I tragedierna finns en del samhällsperspektiv. Orestien: personlig hämnd i ättesamhället kontra statens domstolar i ett mer ”civiliserat” samhälle. Antigone: frågan vem som har rätt mellan Antigone och Kreon. Kung Oidipus: övertro på sin förmåga som makthavare. Det kan ligga till grund för både bra diskussioner och examinationsuppgifter.

Aristofanes komedier har uppenbara samhällsperspektiv, inte minst p.g.a. den fräna samhällskritiken – av: mäktiga politiker (Kleon), nya idéer och tänkare som förvrider samhället enligt Aristofanes (sofisterna), den demokratiska politiken i Athen då (domstolsprocesser för nöjes

skull, korruption, krig för att öppna marknader), statens meningslösa krig (Athen mot Sparta), ny konst (Euripides).

Man kan studera komediernas roll och påverkan i det athenska samhället, t.ex. med ämnet historia, men det är svårt och spekulativt. Intressantare är nog att låta eleverna diskutera liknande samhällskritik i dag. Hur förlöjligas och kritiserar politik, folks vanor, idéer, föreställningar, modern konst etc i våra tiders komiska tillställningar? I t.ex. humorserier på teve, i pratshower, i kåserier, i tecknade serier som Berglins eller Stockholmsnatt? Vilkas åsikter är det egentligen som kritiserar i dag? Låt eleverna leta upp några sådana satiriska verk, som är uppenbart humoristiska. Hur frän är kritiken jämfört med Aristofanes? Är den lika tokig och påhittig? Man kan också låta eleverna skriva ett eget raljerande kåseri eller en tecknad serie, söndagsstripp med skarp satir, gärna med en stockkonservativ inställning eftersom det är så lätt att vara dräpande rolig då. Eller varför inte en egen liten pratshow eller sketch.

Litterära verkningsmedel

Man kan med eleverna studera många litterära fenomen i den grekiska dramatiken, t.ex. körens och körledarens roll, poesi i pjäserna, peripeti, parabolas, deus ex machina, tragisk ironi, dramatisk laddning, hemska händelser, inget våld visas på scenen, tokigheter hos Aristofanes, kiss-, bajs- och sexhumor, intrigdrama (versmåtten kan man gott undvika eftersom de är komplicerade). Vad ger sådana litterära verkningsmedel för effekter på läsaren/åskådaren? Hur förhöjer de det konstnärliga värdet? Används något av dem i dagens populärkultur (som eleverna är mest hemmastadda med)?

Arbete med andra ämnen

Med historia kan man studera teaterns roll i de grekiska statsstaterna, men det är svårt.

Sammanfattning

Är det svårt att läsa ett grekiskt drama? Varför eller varför inte? Hur påverkas vi av dramerna? Talar de till oss i dag? Är de aktuella? Vad föredras: tragedier eller komedier? Vad gör dramerna till eventuella mästerverk?

Vergilius

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Roms roll. 2) Mytisk bakgrund och handling. 3) Jämförelse med Homeros. 4) Romerska moraliska kvaliteter.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Det är inga problem att läsa, bara man kommer in i hexametern. Underhållningsvärdet ligger främst i spänningen (Aeneas äventyr och hur han hanterar situationerna), den utarbetade stilen, den väl uppbyggda handlingen och jämförelse med Homeros böcker. Eleverna gillar väl spänningen bäst.

Mänskligt perspektiv

Hur ska Aeneas hantera sitt öde, de situationer som uppkommer och sin mission – att grunda ett nytt rike? Hur framställs de romerska dygderna pietas och virtus i boken? Vad måste Aeneas offra, vad måste han göra för att nå sitt mål, vilka moraliska egenskaper måste han ha för att klara det? Hur skiljer han sig från Homeros hjältar? Låt eleverna svara på det med hjälp av läroboken. Sedan kan man gå vidare. Hur skulle en Aeneas och dygderna pietas och virtus framstå i dagens verklighet? Gammalmodig, vanlig, stark, löjlig? Hur ser våra ideal ut i dagens Sverige? Jämför Aeneas offer och kamp för sitt mål med moderna filmer. Vad finns det för likheter och skillnader? Skulle t.ex. kärleken offras i dagens hjältefilmer för ett ”högre” mål? Varför eller varför inte?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

En ledande idé i samtiden var vad man kan kalla Romidén, att Romarriket utvecklades till att bli Medelhavsvärldens stormakt på bekostnad av greker och karthager. Den är tydlig i *Aeneiden* och hos en del historiker, t.ex. Polybios (som dock levde drygt hundra innan Vergilius). En annan idé då var betydelsen av typiska romerska dygder, t.ex. begreppen pietas och virtus. Efter en tid av vad många såg som moraliskt förfall och inre maktkamp försökte en del blåsa liv i sådana dygder, t.ex. kejsar Augustus, historikern Livius och Vergilius. Med ämnet historia kan eleverna studera samspelet mellan sådana idéer och Vergilius epos, fast det är ganska svårt.

Litterära verknytningsmedel

Här jobbar man kanske enklast utifrån jämförelser med Homeros. Vad finns det för liknelser och skillnader mellan de två författarnas stora epos, både när det gäller innehåll och stil? Låt eleverna läsa ett eller några avsnitt i *Aeneiden* och något av Homeros. Jämför hexametern, homeriska liknelser, åskådlighet, om Vergilius stil har en mjukare eller ”finare” poesi, gudarnas roll och delaktighet, hur personerna talar, övergripande handling. Märker man att Vergilius är mer ”civiliserad” och mer skriftspråklig än Homeros? Vem är bäst och varför?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Vergilius epos har varit ett litterärt ideal i Europa i många århundraden, alltsedan Augustus räddade det från elden. Vad tycker eleverna? Hur bra är *Aeneiden*, känns det som (de har nog inte läst hela)? Vad är bra och/eller dåligt? Vad gör verket till ett mästerverk (åtminstone sett i historiens backspegel)?

Kärleken i romersk diktning

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Catullus hatkärlek till Lesbia. 2) Avsnittet om Dido och Aeneas i *Aeneiden* av Vergilius. 3) Propertius problematiska förhållande till Cynthia. 4) Ovidius kärleksäventyr i *Amores*, hans råd i *Kärlekskonsten* och *Botemedel mot kärleken*, berättelser med kärleksinslag i *Metamorfoser*. 5) Apuleius

berättelse om Amor och Psyche i *Metamorfoser/Den gyllene åsnan*.

Utöver det som står i läroboken kan man studera elegier av Tibullus och Sulpicia, satiriska inslag om kärleken i Rom av Martialis, Juvenalis och Petronius samt Ovidius bok *Heroides*.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Lämpliga urval vållar inga svårigheter att läsa. Och det är mycket underhållande; romarna har väldigt mycket att säga om kärleken.

Mänskligt perspektiv

De romerska diktarna skildrar många sidor av kärleken och därmed flera aspekter av mänsklig psykologi och lust samt mänskliga känslor, behov, erfarenheter, situationer etc: hatkärlek, krock mellan plikter och kärleken, att fortsätta träffas trots problem, svartsjuka, besvikelse, hur man vinner den älskade och mycket annat. Läraren kan t.ex. låta elevgrupper arbeta med varsin text (eller några dikter) för att se vilka sidor av kärleken som skildras och hur kärleken framställs, och sedan redovisa det för klassen. En särskild infallsvinkel kan vara hur kvinnan framställs i texterna. En intressant fråga är: är det de skildrar om kärleken fortfarande aktuellt eller är det typiskt för den tidens samhälle?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Med historia kan eleverna som fördjupningsarbete studera kärlek och samlevnad i det romerska samhället, inte minst ur kvinnlig synvinkel (även om de flesta bevarade författare är män). Jämför resultatet från det arbetet med vad poeterna skildrar.

Litterära verkningsmedel

Kärlekselegin (på elegiskt distikon och ofta med en klagande känsla) är en stor genre, som används av Catullus, Propertius, Tibullus, Sulpicia och Ovidius. Här finns tillfälle att fördjupa sig i versmåttet distikon och studera vilka reglerna är och vad versmåttet ger för effekt på det som sägs. Man kan också studera hur versmåttet återanvänds vid senare tillfällen i litteraturhistorien. Några av Stagnelius bästa dikter är t.ex. skrivna på elegiskt distikon.

Man kan också studera andra poetiska egenskaper, t.ex. hur man med satir kan ge en träffande bild av vissa sidor av kärleken eller Ovidius påhitt att låta mytens kvinnor skriva klagande kärleksbrev till sina älskade i *Heroides*.

Arbete med andra ämnen

Se Samhällsperspektiv.

Övrigt

Arbetet kan sparas till senare arbete med kärlek i litteraturen eller samhället. Då kan man ta fram det för att ge ytterligare perspektiv på det som studeras vid det nya tillfället.

Sammanfattning

Framställs kärleksproblem och andra sidor av kärlekslivet bra av författarna? Är det de skildrar fortfarande aktuellt? Är deras sätt att skildra kärleken litterärt mästertligt.

De indiska eposen Mahabharata och Ramayana

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Tillkomst. 2) *Mahabharata*: övergripande handling och tema, *Bhagavad-Gita*. 3) *Ramayana*: handling. 4) Tema och stil.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Väldigt lite finns översatt i originalform, såvitt jag vet, så det är svårt att säga något om svårighetsgraden. Versen sägs hur som helst vara enkel. *Mahabharata* (delar antar jag) finns översatt helt nyligen, fast översatt från engelska och i ”återberättad” form. *Bhagavad-Gita* finns i en modern översättning. Axlöck ur *Mahabharata* och *Ramayana* finns översatta av Måns Broo i originalform från sanskrit i *Hinduismens heliga skrifter*. Störst underhållningsvärde för elever har de frodiga berättande avsnitten ur eposen – fascinerande intriger och historier som har varit till nöje och stimulans för indier i århundraden. Sådana avsnitt läses utan problem av eleverna. *Bhagavad-Gita* är däremot knappast särskilt roande; möjligtvis kan ett kort väl utvalt avsnitt vara av intresse.

Mänskligt perspektiv

Intrigerna och berättelserna – särskilt i *Mahabharata* – behandlar många svåra mänskliga situationer och moraliska problem: Kauravas maktlystnad, rättfärdighet kontra orättfärdighet, släktfejder, ångest inför att döda och av att ha dödat släkt och vänner, Arjunas plikt, Ramas ställningstagande när hans hustru anklagas för att vara oren. Sådana problem kan vara förutsättningar för diskussioner och uppgifter. Så tillspetsade situationer – t.ex. dödandet av vänner och släkt sker väl sällan i dagens Sverige – men man kan ersätta det med svek och liknande för att underlätta diskussioner. Se även under samhällsperspektiv nedan.

Låt eleverna tänka ut berättelser från böcker, filmer och teveserier där släktfejder, maktkamp och rättfärdighetsfrågor är centrala. Varför är det så populära motiv, lika mycket då som nu?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Kriget (både krig mellan stater och inbördeskrig) ställer normaltillståndet över ända. Vänner kan plötsligt bli fiender som måste döda varandra. I inbördeskrig är det säkert vanligt men även i mellanstatliga krig. När första världskriget bröt ut kunde en fransman boende i Tyskland med mängder av vänner och den bästa syn på tyskar med full beslutsamhet åka hem och enrollera sig för att möta sina vänner på slagfältet. Det kan göras till grund för intressanta uppgifter, t.ex. vilka ideal som väger mot varandra, vad man är beredd att offra och hoppas vinna, om beslutsförmåga i sådana svåra situationer.

Bhagavad-Gita är en viktig del av hinduismen och indisk filosofi i allmänhet, en bärande del av indiskt samhällsliv i århundraden. Låt eleverna ta reda på mer om de idéerna. Låt dem också jobba med följande frågor. Vad anser vi i dag om idén att Arjuna måste göra sin plikt såsom en bestämd del av världssättet, en etisk idé med religiös och filosofisk grund? Finns liknande plikt känslor i vårt samhälle, och hur grundar vi i så fall de plikterna, d.v.s. vad ger vi för skäl, hur rättfärdigar vi dem? Eller har vi andra ideal som får oss att ta avstånd från Krishnas idéer och förklaringar. Vad är det som lockar moderna västerlänningar i boken? På 80- och 90-talet minns författaren till den här handledningen hur *Bhagavad-Gita* ”frälsta” personer knackade dörr för

att pådyvla folk boken och dess idéer, eller så blev man tillfrågad på gatan av läsgrupper som fastnat för boken, ungefär som Bibelgrupper, Korangrupper m.m.

Litterära verkningsmedel

De båda långa eposen har en övergripande handling, men slående är de många allehanda berättelser som ges inom huvudhandlingen, så att själva grundhandlingen nästan sprängs. Just många berättelser inom en ramberättelse är ett vanligt stildrag i indisk litteratur. Men det är också typiskt för teveserier. Låt eleverna dels formulera kärnhandlingen i *Mahabharata* och *Ramayana*, dels i ett antal teveserier, dels återge delberättelser i teveserierna (gärna delberättelser som går rätt långt ifrån huvudhandlingen). Varför har teveserierna så många delberättelser? Varför finns det så många berättelser i de indiska eposen (här får eleverna spekulera i viss mån)? Fungerar det eller rycks handlingen sönder av alla delmoment? Ge exempel på när det fungerar bra mellan helhet och delar i teveserier samt när det fungerar mindre bra.

Arbete med andra ämnen

I samhällsperspektivet ovan kan man arbeta med religion eller filosofi om man fördjupar sig i uppgiften. Med historia kan arbeta för att fördjupa sig i den verkliga historia som ligger till grund för handlingen i *Mahabharata*: Hastinapura, krigen etc.

Sammanfattning

Vad kan man vinna för insikter vid läsning av de indiska eposen? Vad i verken är allmänmänskliga berättelser och idéer? Vad är bra, spännande, stimulerande, inspirerande i verken? Vad är lockande för moderna sökare i *Bhagavad-Gita*? Är verken mästerverk eller är de för långa och spretiga?

Dao i forntida kinesisk lyrik

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Lao Zi och *Dao de jing*. 2) De sju visa i bambulunden: poeterna Xi Kang, Ruan Ji m.fl. 3) Tao Yuanming.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Dao de jing är enkel att läsa men rätt svår att förstå. Det är underhållande att fundera över vad Lao Zi menar med dikterna i *Dao de jing*, och eftersom de är korta är de inte ansträngande att arbeta med. Daoistiska poeter som Tao Yuanming är lättlästa och dikterna är vackra. Dao de jing finns översatt i flera versioner, men det är tyvärr mer knapert med dikter

Mänskligt perspektiv

Daoismen tar upp ett av människans grundläggande existentiella problem: hur ska vi finna ro i och känna samklang med världen såsom naturen i övrigt tycks fungera? Bara vara, så att säga. Lao Zis och de daoistiska poeternas och tänkarnas svar tycks vara att dra sig undan det världsliga livets ävlan, att inte ha övertro på rationellt tänkande, att finna frid i sig själv och samklang med världen genom dao.

Låt eleverna först diskutera problemen. Känner vi människor oss främmande i världen, naturen, tillvaron eller vilket begrepp man vill använda? Hur är vår förbindelse med naturen jämfört med t.ex. djuren? Vad ger oss människor känslan av oro? Hur många vill hellre vara en katt, fågel eller bara en sten ibland? Varför i så fall? Hur kan man komma ifrån denna existentiella oro? O.s.v. Sedan kan eleverna fördjupa sig i dikter och berättelser av daoistiska tänkare (främst Lao Zi och Zhuangzi) och poeter för att se hur de framställer ”problemen” eller lösningar. Därefter kan man se på daoismens syn på samhället, se samhällsperspektiv nedan.

Till sist kan man dela in eleverna i tre grupper. Man kan tänka sig tre hårdragna alternativ som kan ge människan det hon behöver (även om det förstås finns många fler). En vetenskapligt rationell modell där människan förstår naturen utifrån naturvetenskapliga lagar; genom den förståelsen får hon frid. En konfuciansk variant där människan underordnar sig samhället för att känna harmoni. Och en daoistisk lösning där människan finner ro genom dao. Låt varje modell vara mycket misstrogen mot de andra två utan kompromisser. Låt respektive grupp tänka ut argument för den egna hållningen samt förklaringar till varför de andra två modellerna inte håller måttet. Som uppgift får varje elev slutligen skriva och hålla ett kort tal (max 2-3 min) som pläderar för den egna ståndpunkten, t.ex. med början: ”Enbart dao kan bringa människan inre ro.”

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Vad är daoismens syn på samhället och människans roll däri? Hur skiljer daoismen sig från konfucianismen i det hänseendet? Vilken lösning är bäst, anser eleverna?

Litterära verkningsmedel

De kinesiska originaldikterna är p.g.a. språket väldigt annorlunda uppbyggda än deras översättningar. Därför är det svårt att ta upp språkligt poetiska verkningsmedel. Men man kan i dikterna studera paradoxer och hur naturen framställs. Vilken effekt ger paradoxerna och vilken känsla får man av naturens framställning?

Arbete med andra ämnen

Med historia och filosofi kan man fördjupa sig i ämnet daoismen och dess roll i kultur- och samhällsliv i forntidens Kina.

Övrigt

Man kan behålla arbetet till senare tillfällen i litteraturhistorien för att se hur senare diktare tacklar de här problemen.

Sammanfattning

Blir vi klokare av daoistiska tänkare och författare? Ger de människan något hon behöver eller försvårar de bara? Är det bra poesi?